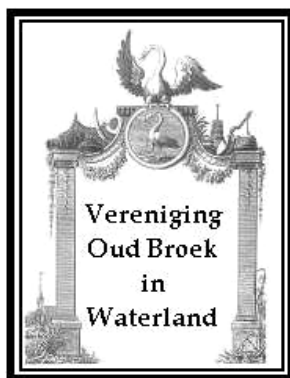

BROEKER

BIJDRAGEN

Uitgave van de Vereniging "Oud Broek in Waterland"

Verschijnt 1 tot 2 maal per jaar.
Wordt aan de leden gratis toe-
gezonden.
Redactieadres: Leeteinde 5^A,
1151 AJ, Broek in Waterland

Gehele of gedeeltelijke overname van
de inhoud slechts met toestemming.
Copyright © 2010 Broek in Waterland
ISSN: 1875-3876.
Nr 58 (april 2010)

IJF EN SIJMON SMIT, BOEREN IN HET NOORDSCHE BOSCH

Nu er plannen bestaan om het weiland aan de Van Disweg te bebouwen en om een woonhuis op te richten in de boomgaard achter Leeteinde 5, is duidelijk dat het *Noordsche Bosch* voor altijd van karakter zal veranderen. Een geschikt moment om eens stil te staan bij een hoofdstuk uit de geschiedenis van deze plek, die sinds mensenheugenis het noordoostelijk einde van het dorp markeerde.

Het *Noordsche Bosch* wordt gedomineerd door een forse stolpboerderij die dezelfde naam draagt. In het vroegste kadaster uit 1830, staat Leeteinde 5 geregistreerd als een huismanswoning (= boerenwoning) met een schuur en varkenshok. Verder is genoteerd dat 'in dezelve (het huis) stalling (was) voor 36 koeien en een paard' en ook plaats voor hooi voor die 36 koeien. Het was dus een flinke boerderij. Die agrarische functie heeft de stolp tot in de jaren 1970 behouden. Van wanneer dateert het huis precies? Op de gevel is het jaartal 1785 aangebracht. Wat het echte bouwjaar is geweest weten we hiermee nog niet. Iedereen kan tenslotte een plankje met een jaartal op zijn huis spijkeren. Om van het bouwjaar zeker te zijn moet ondersteunend bewijs gevonden worden.

Wie bouwde de stolp?

Door naar de bouw te kijken krijgen we een aanwijzing over de bouwer. De stolp moet door een rijk man zijn gebouwd, want op de materialen is niet bezuinigd. De sporen van het dak zijn van bezaagd hout, het zijn niet de ronde sparretjes die gewoonlijk werden gebruikt. De stalgoten zijn uitgehouwen uit natuursteen en niet gemetseld of van hout, wat goedkopere

oplossingen zijn. 1) Het is een grote stolp, het formaat 19x19 is zeldzaam. Ook dat duidt erop dat niet beknibbeld is op de bouw.

De boerderij is stoer en doelmatig. De gebruikelijke Broeker versieringen ontbreken. Het lijkt wel een blauwdruk, een voorbeeld voor stolpboerderijen zoals je ze vinden kunt in modellenboekjes voor timmerlieden uit de 19e eeuw. Een stolp heeft een duidelijk doel, er is een exclusieve keuze gemaakt voor veeteelt. Er waren aan het einde van de 18e eeuw verschillende boerderijen in Broek, maar dat waren Broeker huizen met een vierkant. Die waren niet uitgegroeid tot de pyramidale stolpvorm. Er was maar één eerder voorbeeld van dit type boerderij in Broek: Zuidwijk aan de Eilandweg. Die stolp leek met zijn topgevel aan de voorkant nog op de boerderijen die in grote droogmakerijen zoals de Beemster en de Purmer waren gebouwd en die tevens dienst deden als buitenplaats voor stedelingen. Deze nieuwe stolp wees naar de toekomst. De veeteelt was steeds belangrijker geworden in de Broeker economie en de bouwer van Leeteinde 5 was zich daarvan terdege bewust.

Wie is de rijke, vooruitziende man geweest die de boerderij heeft gebouwd? Rond 1800 waren er twee mannen die in aanmerking komen, twee huiseigenaren die gammele huizen afbraken en weer nieuw opbouwden. Dat waren Claas Hillebrandsz Verlaan en Dirk Ditmarsch.

Verlaan had bijvoorbeeld huis nr 107 op de Eilandweg afgebroken en weer opgebouwd.

Enkele jaren later, in 1790, deed Dirk Ditmarsch hetzelfde met het buurhuis nr 106.

Ditmarsch brak ook huis nummer 35 af (nu Roomeinde 45) en bouwde het in 1794 weer op.

Dit alles vond plaats ver voordat hij huis 34 aan het Roomeinde afbrak om er zijn grote, stenen huis te bouwen op de plaats waar nu de begraafplaats ligt.

Deze twee mannen hebben nog iets gemeen: ze zijn alletwee met Trijntje Nannings Kok getrouwd geweest. Zou zij haar echtgenoten hebben geïnspireerd tot bouwen?

Trijntje Kok was de eigenares van Leeteinde 5, zij had het huis geërfd van twee ooms, de gebroeders Hals. Na haar huwelijk met Claas Hillebrandsz Verlaan, kwam het automatisch op zijn naam te staan. Tussen 1779 en 1786 heeft hij het oude huis neergehaald en nieuw opgetrokken, zo staat in het verpondingsregister vermeld, overigens zonder dat dat betekenis zou hebben gehad voor de taxatiewaarde van het huis. Dus het jaartal 1785 lijkt te kloppen.

Claas Verlaan heeft er niet lang plezier van gehad, in 1786 overleed hij al. Heeft hij nog de tijd gehad het huis in de tussentijd te verhuuren?

De boerderij van meneer Ditmarsch

Er doen hardnekkige verhalen de ronde dat niet Verlaan maar Ditmarsch de bouwer van Leeteinde 5 zou zijn geweest. In 1788 hertrouwde Trijntje Kok met Dirk Ditmarsch, die dus de volgende eigenaar werd van Leeteinde 5. Er is een mogelijkheid dat Ditmarsch, in zijn groots opgezette bouwproject, waarbij hij Trijntjes oude huis aan het Roomeinde liet afbreken en een stenen huis bouwde, waarbij hij een buurhuis liet inkorten om vrij uitzicht te krijgen, ook het huis Leeteinde 5 nieuw heeft laten optrekken en wel als boerderij. Dat zou dan in –of kort voor- 1808 gebeurd moeten zijn. *Bouwhuis* (landbouwhuis) staat er vermeld bij Leeteinde 5 in een lijst van huizen in Broek uit 1806, bijgewerkt in 1808. 2) Was dat gegeven zo nieuw dat het daarom speciaal werd vermeld?

Of hij het nu zelf heeft gebouwd of niet, het past helemaal in Ditmarsch' *verlichte* opvattingen en belangstelling om zich te storten op een rationele inrichting van dit boerenbedrijf. Deed hij dat ook? In verschillende koopcontracten van buurhuizen in Het Noordsche Bosch wordt verwezen naar *de boerderij van meneer Ditmarsch* of *de boerderij van burger Ditmarsch*. Dat is curieus. Meestal wordt een huis niet aangeduid door de eigenaar te noemen maar de bewoner. Ditmarsch bezat tenslotte nog heel wat meer (boeren)huizen in het dorp. Maar dat is allemaal geen bewijs dat Ditmarsch de boerderij zelf heeft gebouwd. Laten we er dus vanuit

gaan dat Verlaan het huis heeft gebouwd in 1785 en wel als een boerderij in stolpvorm, en dat Ditmarsch zich met het bedrijf heeft bemoeid.

Wie woonde in de boerderij?

Eén ding is zeker, de eerste eigenaren van de stolp, Verlaan en Ditmarsch, hebben niet zelf in het boerenhuis gewoond. Wie woonde er dan wel? Uit de afhandeling van de nalatenschap van Ditmarsch weten we dat het huis in oktober 1830 in handen kwam van Sijmon Smit. Hij kocht het uit de boedel samen met bijbehorende landerijen en tuinen tot “aan de monding van de Ee” (het Dee) aan toe, voor f3.050,-. En we weten meer: hij woonde er al vóór hij het kocht. In de gegevens van de eerste volkstelling, gepubliceerd op 1 januari 1830, staat namelijk dat Sijmon Smit er toen woonde met vrouw, acht kinderen en drie knechts. De bedsteden in de stolp waren welgevuld in die dagen.

Sijmon Smit zou er tot zijn dood in 1878 blijven wonen. Maar hoelang woonde hij er al vóór 1829? En wie is die Smit eigenlijk die dit boerenbedrijf kon kopen?

Familie

Sijmon Smit kwam uit een gecompliceerd gezin. Zijn ouders waren allebei afkomstig uit Sint Pancras, een tuindersdorp bij Alkmaar. Daar waren ze getrouwd en hadden ze hun eerste kinderen gekregen. Rond 1780 verhuisden ze naar Rustenburg bij Ursem, waar nog twee kinderen werden geboren: Aaltje die jong stierf en Sijmon.

Sijmons moeder, Trijntje Sijmons Schuitemaker, was niet lang na Sijmons geboorte gestorven. In 1793, Sijmon was toen vijf jaar oud, hertrouwde vader IJf Smit in Ursem met de wat jongere weduwe Maartje Koster, die eerder met een Ursemer boer getrouwd was geweest. Maartje bracht een dochtertje mee uit haar eerste huwelijk: Neeltje. Het nieuwe gezin telde dus vier kinderen: Neeltje Vis en Klaas, Sijmon en Trijntje Smit. 3)

Was de familie Smit altijd al een familie van boeren geweest? Was IJf met zijn gezin naar Rustenburg vertrokken omdat het land daar beter geschikt was voor veeveelt dan Sint Pancras? Ging er vervolgens iets mis in Ursem, is bijvoorbeeld de boerderij afgebrand? Of was IJf Smit gewoon een rusteloos type?

Wat de aanleiding tot het vertrek uit Ursem ook geweest mag zijn, in 1795 besloot IJf naar Broek te trekken. Eind oktober kwam hij daar aan, ruim na het drukke zomerseizoen. Maar waarom koos de familie Smit uitgerekend Broek als nieuwe woonplaats?

In vroeger eeuwen was de economische betrokkenheid van familieleden bij elkaar veel groter dan nu. Familieleden waren nu eenmaal betrouwbaarder zakenpartners, want ze moesten op elkaar kunnen blijven rekenen. Familie kon bijspringen in tijden dat het tegen zat, maar ook als alles juist goed ging konden familieleden net dat beetje verschil maken. Waarom zou IJf Smit dan wegtrekken uit een streek, Sint Pancras of Ursem, waar hij en zijn vrouw geboren en getogen waren en waar zij nog familie hadden?

Als er al een familiale reden was om naar Broek te trekken, dan moeten we zoeken naar familie waarmee een speciale band bestond. En die familie blijkt er ook geweest te zijn, zij het niet meer in Broek maar in Nieuwendam. Daar woonde een zuster van IJfs eerste vrouw, Antje Sijmons Schuitemaker. Zij was de petemoei van Trijntje en Sijmon Smit, kinderen van haar zusje Trijntje Schuitemaker. Doordat Sijmons moeder haar zus gevraagd had kleine Trijntje en Sijmon ten doop te houden, had ze de band met Antje stevig aangehaald. Daar had ze een goede reden voor: Antje was door haar huwelijk goed terecht gekomen. Zij was familie

waar je nog eens iets aan kon hebben. Dit sluit natuurlijk niet uit dat ze ook goed met elkaar konden opschieten.

Tante Antje

Antje Sijmons Schuitemaker (ca1750 -1804), een meisje uit Sint Pancras, was op een gegeven moment in Broek terechtgekomen. Daar trouwde zij in 1769 met de welgestelde weduwnaar Hillebrand Claasz Verlaan. En dat was de vader van Claas Verlaan, die Leeteinde 5 herbouwde. Claas Verlaan, was dertien jaar oud toen zijn vader hertrouwde. Hij heeft Antje uit Sint Pancras dus uitgebreid meegemaakt als zijn stiefmoeder. Heeft zij hem ook meegenomen op bezoek bij familieleden in Ursem en Sint Pancras? Heeft hij daar de typisch Noordhollandse stolpboerderijen goed leren kennen? Heeft hij daar de inspiratie aan ontleend om ook in Broek in 1785 een grote stolp te bouwen?

Het huwelijk van Antje Schuitemaker en Hillebrand Verlaan bleef kinderloos en heeft krap zeven jaar geduurd; in maart 1775 stierf Verlaan. Antje bleef niet onverzorgd achter. Zij erfde onder andere landerijen die afkomstig waren uit de familie van Lijsje Schoon, Verlaans eerste vrouw.

In 1778 hertrouwde Antje met Gerrit de Haan, een notabele ingezetene van Nieuwendam. Notaris Boterkoper kwam speciaal uit Monnickendam naar Broek om de huwelijksvoorwaarden op te stellen. Ook voor De Haan was dit de tweede echt; hij had al een dochter uit een eerder huwelijk. Nadat de financiën geregeld waren vertrok het stel naar Nieuwendam om daar te trouwen. Zij gingen wonen in het huis van Gerrit de Haan.

Na hun huwelijk verscheen De Haan in de Broeker registers als de nieuwe eigenaar van de zes morgen land in de banne van Broek, die zijn vrouw in het huwelijk had ingebracht 4). Dat land moest natuurlijk verhuurd worden. In 1795 viel het land wellicht vrij en omdat het altijd veiliger was om met familie zaken te doen dan met vreemden, werd het aan IJf Smit aangeboden. Zo kan het tenminste heel goed zijn gegaan, toen IJf naar Broek kwam. Toen Antje in 1796 haar testament opmaakte, vermaakte ze haar Broeker landerijen aan IJf Smit. Kennelijk hield Antje dit familielid graag in haar omgeving.

En de boerderij? Kwam IJf Smit daar direct in 1795 te wonen? Dat is goed mogelijk.

Misschien was het zelfs wel de boerderij die vrij kwam in 1795.

Claas Verlaan, de bouwer van Leeteinde 5 stierf weliswaar al in 1786, maar waarom zou Antje Schuitemaker vanuit Nieuwendam geen contact hebben onderhouden met haar stiefschoondochter Trijntje Kok in Broek, ook nadat die hertrouwd was met Dirk Ditmarsch? Misschien werd het contact geïntensiveerd toen Ditmarsch in 1795 de kerk in Broek verliet om zich in te schrijven bij de gemeente te Nieuwendam 5). Het is makkelijk voorstelbaar dat na de kerkdienst enkele dames en heren met elkaar in gesprek raakten en dat binnen de kortste keren ook zakelijke kwesties besproken werden. (Oud)burgemeester Gerrit de Haan en dito Dirk Ditmarsch hadden elkaar ook bij andere gelegenheden al wel ontmoet. Als afgevaardigden van hun respectievelijke dorpen naar het Hoogheemraadschap Waterland bijvoorbeeld. Dus waarom zouden zij geen afspraken hebben kunnen maken over verhuur van Het Noordsche Bosch aan IJf Smit? Ook voor Trijntje Kok en Dirk Ditmarsch moet het een veilig idee zijn geweest dat er 'familie' kwam te wonen in de grote boerderij.

Dit is een mogelijke gang van zaken, zeker is het niet.

In Broek

De familie Smit voegt zich makkelijk in het dorpsleven. Al in december 1795 mijnt IJf bij de veiling van de huur van het *Trijn Elbrichsland*, een stuk land tussen Kerkgouw en Leet, dat de diaconie jaarlijks verhuurde. De jongste twee kinderen Sijmon en Neeltje gaan naar school en leren zwierig schrijven van meester Jan Knap. Klaas werkt intussen mee op de boerderij en ontmoet leeftijdgenoten in het dorp en op de jaarlijkse kermis. Na verloop van tijd zou hij met een Broeker jongedochter thuiskomen.

Het was geen keuterbedrijfje dat IJf Smit voerde in Broek. Hoeveel koeien hij precies had is niet te zeggen, maar de opbrengst was genoeg om kaas te maken. Hij had ook paard en wagen, schapen en lammeren, varkens, verschillende pramen en een melkschuitje. En daarbij natuurlijk het nodige boerengereedschap. De familie bezat kleren van wol, linnen en zijde en droeg gouden en zilveren sieraden. Alles wijst erop dat dit –in het begin van de 19^e eeuw- een redelijk welvarend boerengezin was 6).

IJf was duidelijk het soort boer dat we tot de middenlaag van het dorp mogen rekenen, samen met handwerksbazen en winkeliers. Die sociale positie kunnen we onder meer aflezen aan de lieden die IJf als voogd of executeur aanwijst als hij de financiële toekomst van zijn kinderen en andere erfgenamen wil regelen. Cornelis Bertoen bijvoorbeeld, een meesterschilder, komt regelmatig terug in die rol 7). Ook de schilders Adriaan Bertoen en Adriaan Wagemaker worden wel eens gevraagd als er familie zaken geregeld moeten worden, evenals timmerman annex winkelier Klaas Voogt en twee burens, de timmerlui vader en zoon Kuyper. Allemaal bewoners van het Roomeinde of het Leeteinde. IJf maakte duidelijk deel uit van het buurtje.

Scheiding

Waarom mislukt een huwelijk. In de Franse tijd liep het aantal echtscheidingen op, naar wel beweerd wordt door de druk van de moeilijke tijden. Bij het echtpaar Smit kwam het niet speciaal door economische tegenslag. Het is weliswaar zo dat de handel en scheepvaart verkommerden in die tijd, waardoor ook in Waterland –vooral in de dijkdorpen- grote armoede ontstond. Er werden allerlei nieuwe belastingen geheven, er moesten bijdragen worden geleverd aan het onderhoud van de Franse troepen, maar per slot van rekening ging het de boeren in Holland niet echt slecht in de Franse tijd. De landbouwprijzen lagen hoog. Toch stond dit huwelijk onder druk. Ongetwijfeld ook door de verhuizing en de zorg om de familieleden die achterbleven. In 1799 vielen Engelsen en Russen Noord-Holland binnen en richtte Daendels uitgerekend in Sint Pancras zijn hoofdkwartier in. In de omgeving werden uitgestrekte landerijen geïnnundeerd om de vijand tegen te houden. De oorlog kwam dichterbij: bij Monnickendam en Buiksloot werden batterijen aangelegd en het zuiden van de Purmer en het land tussen de Purmer en de Zuiderzee werd ook geïnnundeerd. Als de vijand verder zou oprukken, zou ook het zuidelijk deel van Waterland nog onder water worden gezet. Het waren tijden vol angstige spanning.

Wat ook kan hebben bijgedragen is dat het onderwerp echtscheiding zélf ter discussie stond. De meningen liepen nogal uiteen of de Franse Code Civil moest worden gevolgd, die echtscheiding louter op grond van een slechte verhouding toestond, of dat daarmee de deur wijd opengezet zou worden voor Nederlanders, die al te lichtzinnig uit elkaar zouden gaan. Uiteindelijk is in het Napoleontisch wetboek, dat in Nederland in 1809 werd aangenomen, slechts scheiding van tafel en bed (separatie) mogelijk gebleven voor echtparen die het echt niet samen konden rooien.

Waarom uiteindelijk het huwelijk van IJf Smit en Maartje Koster bezweek, blijft gissen. In de aanvraag van de scheiding staat het als volgt omschreven: Er waren in de loop van hun huwelijk “zeer vele en menigvuldige huiskrakelen en zware onenigheden mitsgaders verwijdering van gemoederen ontstaan”. Het was zo erg geworden dat te vrezen viel dat het wellicht *ruïneuze* gevolgen kon krijgen. “Ter voorkoming en vermindering van alle onheilen en zware gevolgen die uit verder samenleven zouden kunnen ontstaan” vragen ze nu om scheiding van tafel, bed, bijwoning en gemeenschap van goederen.

Met deze formulering liepen ze mooi in de pas met de wetstekst van 1809. Er is vast iemand geweest die IJf juridisch nuttige kennis heeft ingefluisterd. Helaas betekent dat ook dat de achterliggende redenen verborgen blijven achter de meest geschikte formule.

IJf en Maartje waren in gemeenschap van goederen getrouwd. De verdeling van de bezittingen werd netjes geregeld. De verdeling ging grofweg zo: IJf behield het hele bedrijf en compenseerde Maartje voor haar helft. De huishoudelijke boedel werd verdeeld over beide partijen. Degeen die met het meeste zilver en goud vertrok moest de ander schadeloos stellen. Belangrijk was dat ze vanaf het moment van separatie, niet meer aansprakelijk waren voor schulden die de ander maakte. Maar ook niet meer mochten delen in erfenissen die nog zouden komen. Maartje ging haar eigen administratie voeren. De echtelieden moesten tot slot beloven tot in einde van dagen te blijven proberen weer bij elkaar te komen, een standaardformule die, zoals gebruikelijk, tot geen enkel resultaat leidde.

De scheiding werd in september 1807 door de schepenbank uitgesproken, nadat eerst de zaak bij notaris Gerrit de Ruyter was voorbereid. De notaris trad daarbij op als belangenbehartiger van Maartje Koster. De uitspraak van de separatie en de beëindiging van de gemeenschap van goederen werd vanaf de pui van het gemeentehuis afgekondigd na klokgelui. Daarna werd de tekst aangeplakt op het mededelingenbord. Dat was allemaal bijzonder pijnlijk. IJf meldde zich dan ook ziek toen de scheidingsaanvraag op de schepenrol stond. Hoe zou het dorp hebben gereageerd? Het schandaal was ongetwijfeld groot. Heeft het Sijmons huwelijkskansen binnen het dorp geschaad? Of reageerde Broek lakoniek omdat de meeste dorpingen wel iets anders aan hun hoofd hadden?

Het moment van scheiding was niet willekeurig gekozen; voor Maartje Koster zou een eerder tijdstip moeilijk zijn geweest. Maar nu was haar dochter Neeltje Vis enkele maanden tevoren, in maart 1807, getrouwd met de Broeker jongeman Klaas de Groot en het huis uitgegaan. Klaas, zoon van koopman en winkelier Jan de Groot, was een heel goede partij. Zeker voor de dochter van een moeder die als enige in de familie nooit had leren schrijven. Maartje Koster hoefde zich dus geen zorgen meer te maken over de toekomst van haar dochter. Zelf ging zij waarschijnlijk al meteen wonen in het huis van Adriaan Wagemaker op het Leeteinde, direct naast het Diaconiehuis. Adriaan had er een winkel, naast zijn werk als schildersknecht. In 1814 kocht IJf dat huis zelf, zo kon hij er zeker van zijn dat Maartje er zou kunnen blijven wonen 8). Ze is er uiteindelijk ook gestorven.

Trijntje

De scheiding op zich was al ingrijpend, maar het was nog maar het begin van een periode vol tegenslagen voor de familie Smit.

In 1806 leek alles nog zo goed te gaan. In dat jaar was Klaas Smit getrouwd met Guurtje, de dochter van Jacob Poolman, die als lantaarnopsteker en dorpsomroeper een bekend figuur was in Broek. In 1807 kregen zij een dochttertje: Trijntje. Tot zover was alles in orde.

Sijmon was ook volwassen aan het worden. Hij zou in 1808 belijdenis doen. In het noordoosten van de Purmer vond hij een meisje, Antje Middelbeek, waarmee hij in 1810 in het huwelijk zou treden.

Alleen Trijntje zou wel nooit een man vinden, zij was een *innocent*, zoals verstandelijk gehandicapten toen werden genoemd. Voor haar werd een voogdijregeling getroffen voor het geval IJf zou overlijden. Het bleek allemaal niet nodig, Trijntje zelf overleed al in juli 1811, drie en dertig jaar oud. Zij overleed bij haar vader thuis in het *Noordsche Bosch*. De notariële acte die bij het verdelen van haar nalatenschap werd opgemaakt, is de vroegste bron waarin we kunnen lezen, dat IJf Smit daadwerkelijk in Het Noordsche Bosch woonde 9). Ook uit Trijntjes nalatenschap blijkt weer de welstand van de familie. Ze bezat alles wat een Noordhollandse jongedochter diende te hebben: zilveren oorijzers en gouden haarnaalden, zware zilveren schoengespen en een zilveren beugeltas, twee gouden ringen en een zilveren eau de la reine (lodderein)doosje, zilveren naaldenkokers, een bloedkoralen ketting met gouden (slotje) en een kerkboek met zilverwerk. Verder had ze de nodige hullen, ondermutsjes, kraplappen, 12 doeken, kousen, handschoenen, hoedjes en kapertjes, mofjes en schoenen, rokken en hemden en wat er al niet meer hoorde bij een garderobe van een jonge vrouw uit de middenklasse in die tijd. Haar persoonlijke bezittingen waren bij elkaar f 133,- waard. Ter vergelijking: het (eenvoudige) buurhuis aan de oostzijde zou in 1819 verkocht worden voor f200,-. De familie heeft ook niet krenterig gedaan over de begrafenis. De kosten daarvan beliepen achtendertig gulden.

In de papieren van Trijntjes nalatenschap vinden we een bewijs dat de familieband met Antje Schuitemaker inderdaad de reden zal zijn geweest dat de familie naar Broek was getrokken. Antje was de *moei* van Sijmon en zijn zus Trijntje en in juli 1796, toen het gezin Smit net in Broek was komen wonen, reserveerde zij in haar testament grote bedragen voor haar neef en vooral haar nichtje: Trijntje kreeg levenslang het vruchtgebruik van aandelen in het grootboek van de publieke schuld ter waarde van f 6000,- 10). Die waren intussen in waarde gedaald tot maximaal zeshonderd gulden, maar dat had bijna niemand voorzien. Nu, bij het overlijden van Trijntje, werden de stukken waarvan zij het vruchtgebruik had, verdeeld over haar erfgenamen. Zo had tante Antje het bepaald. Het is te hopen dat Sijmon zo verstandig is geweest de stukken direct te verkopen. In 1813 zouden ze helemaal niets meer waard zijn.

Klaas

Het jaar van Trijntjes overlijden werd voorafgegaan door een jaar dat ook al zwart gekleurd was door de dood. Op de eerste januari 1810 was plotseling broer Klaas overleden. Hij liet zijn vrouw Guurtje Poolman en hun dochtertje achter. De beide grootvaders, IJf Smit en Jacob Poolman, werden de voogden voor de kleine Trijntje. Toeziend voogd Cornelis Bertoen. Die voogdij werd extra belangrijk toen in 1820 ook Guurtje overleed. De wees groeide verder op in Het Noordsche Bosch, bij de familie van haar vader.

Grootvader IJf beheerde Klaas' erfdeel voor Trijntje. Later, toen Trijntje volwassen was geworden en net getrouwd met Pieter Vermey, bleek weer hoeveel er ook voor haar was vastgezet. Een totaal van f 6000,- kreeg ze in handen in 1828. In een roerende notariële acte draagt IJf dan aan zijn pas getrouwde, net volwassen kleindochter alles over en legt uit hoezeer hij zijn best heeft gedaan. Dat de voeding en opvoeding meer hadden gekost dan de inkomsten uit het kapitaal, maar dat hij zorgvuldig niet aan het geld was gekomen. Trijntje betuigt zich gepast dankbaar aan haar oude opa. IJf Smit is dan al zo zwak dat hij niet meer kan tekenen 'wegens trilling van de hand' 11).

Sijmon

Terug naar Sijmon Smit en Antje Middelbeek, het jonge paar dat in november 1810 in Broek was getrouwd, nog in het jaar van Klaas' overlijden. Zowel Sijmon als Antje waren afkomstig uit het boerenbedrijf en na het overlijden van broer Klaas lag het voor de hand dat ze in het Noordsche Bosch hun toekomst zouden vinden. Voortvarend kweten zij zich van hun huwelijkse taak en in september 1811, twee maanden na het overlijden van Sijmons zusje, werd hun eerste kind geboren: weer een Trijntje. Hiermee leek aan de zwarte periode voor de familie een einde gekomen.

Het gezin groeide snel. Met grote regelmaat kwam Sijmon nieuwe loten aan zijn stam aangeven bij de gemeente. In 1829 had hij, zoals bij de volkstelling werd vastgesteld, een totaal van acht levende kinderen. En dan waren er ook nog een paar geweest die jong waren overleden. Een zoontje, IJf, bijvoorbeeld overleed slechts zeventien weken oud in 1825. Bij alle aangiften op het gemeentehuis was grootvader IJf meegekomen, behalve bij de jongste dochter, Dieuwertje, die in februari 1828 werd geboren. Grootvader IJf was toen al erg zwak. Hij stierf 19 augustus 1828.

Het gezin van Sijmon Smit en Antje Middelbeek werd een echt Broeks gezin. De getuigen die met Sijmon en grootvader IJf meegingen om nieuwe geboortes aan te geven kwamen uit het buurtje. En Sijmon trad op zijn beurt op als getuige als er buurkinderen werden aangegeven. Ook ging hij mee om sterfgevallen te melden. De kinderen zouden met andere Broeker jongelui trouwen, behalve twee. Die kozen partners uit Monnickendam en Edam, maar dat is ook niet ver weg.

Ursem of Sint Pancras komen in het verdere verhaal niet meer voor. Behalve in de geschiedenis van Neeltje Vis. Na de dood van Klaas de Groot, haar echtgenoot, vertrok zij naar Sint Pancras waar zij ook zou sterven. Vreemd, want haar moeder Maartje Koster was uit Zuid Schermer afkomstig en haar vader uit Ursem. Was dat misschien toch een gevolg van de moeizame verbintenis van haar moeder met een man uit Sint Pancras, IJf Smit?

Sijmon Smit zou pas in 1878 overlijden. Antje Middelbeek ging hem voor, zij stierf in 1863, niet in het Noordsche Bosch maar in een ander huis. Had ook Sijmon huwelijksproblemen gekregen, werd Antje in haar laatste ziekte door een getrouwde dochter verzorgd? Wie zal het zeggen, zo leidt historisch onderzoek altijd naar nieuwe vragen. Misschien is er onder de Broekers iemand die het antwoord weet want bij alle vragen die open blijven is een ding zeker: de nakomelingen van Sijmon Smit en Antje Middelbeek leven in heel wat Broeker families voort.

En het huis? Dat werd in 1878 gekocht door de familie Groot, een familie die het tot 2009 in zijn bezit zou houden. Het zou mooi zijn als die geschiedenis ook geschreven werd.

- 1) Met dank aan de heer Klaas Roos, van het restauratiebedrijf *Leguit en Roos*, die de tijd heeft genomen mij over deze stulp technisch voor te lichten.
- 2) Waterlands Archief (WA), Archief van Broek in Waterland voor 1813, cohier van de huizen.1806, inv nr 3/2/5.
- 3) Sijmon Smit (Rustenburg/Ursem1788-1878 Broek in Waterland) was zoon van IJf Claasz Smit (st Pancras 1749- 1828 Broek in Waterland) en Trijntje Sijmons Schuitemaker (Sint Pancras 1749-ca 1790, Ursem). Uit dit huwelijk in elk geval vier kinderen: Klaas (St.Pancras1774-Broek 1810), Trijntje (St Pancras 1776-Broek 1811), Aaltje (Ursem1786-?) en Sijmon (Ursem1788-Broek 1878). In het grote geboorte-interval tussen Trijntje en Aaltje is de familie van Sint Pancras naar Ursem verhuisd. In Ursem huwde IJf Smit in 1793 voor de tweede keer met Maartje Maartens Koster (Zuidschermer 1758- Broek1830), die ook al eerder getrouwd was geweest en wel met Willem Cornelisz Vis (Ursem 1748-ca 1790 Ursem). Uit dat huwelijk was in april 1787 Neeltje Willems Vis geboren (Ursem 1787- 1877 St Pancras). In 1795 vestigden IJf en Maartje zich met hun kinderen in Broek in Waterland (ingeschreven in het kerkregister 29 oktober 1795)

Sijmon huwt in 1810 Antje Middelbeek (Oosthuizen 1787- 1863 Broek in Waterland). Ze kregen ten minste negen kinderen waarvan er acht volwassen werden.

- 1. Trijntje, geboren 2 september 1811.
Huw 1833 Pieter Groot.
- 2. Gerrit, 9 oktober 1812
Huw (1) 1840 Elsje Hoenderdos, (2) 1862 Aagje Schuitemaker
- 3. Klaas, 21 april 1814
Huw 1835 Maartje de Ruyter
- 4. Dirk, 2 augustus 1815
Huw (1) 1839 Fijtje Bosschieter, (2) 1844 Neeltje van Vuuren, (3) 1847 Trijntje Kok.
- 5. Geertje, 29 maart 1817
Huw 1836 Jan Punt
- 6. Antje, 23 nov 1819
Huw 1858 Jan Voortman, uit Monnickendam
- 7. Maritje, 20 sept 1823
Huw 1844 Jan Sonneveld
- 8. IJf, 15 december 1824 - april 1825.
- 9. Dieuwertje, 2 februari 1828
Huw 1851 Jan Pieter Esselman, uit Edam

N.B. Alleen de Doop-, trouw- en begraafgegevens uit Broek in Waterland zijn gecontroleerd en/of nieuw gevonden. De overige zijn ontleend aan de *online* stamboom Hagens-Bakker, de *online* stamboom Sargentini en aan de *online* kwartierstaat Cornelis Marinus de Groot.

- 4) WA, Archief van het Hoogheemraadschap Waterland, lijst eigenaren van landerijen binnen de Banne Broek, ca 1795, inv 59
- 5) Zie Broeker Bijdrage Nr 56(dec. 2008): Ditmarsch, Dominees en Het Nut, door Frouke Wieringa.
- 6) WA, Notarieel Archief Broek in Waterland (Not Arch Broek), inv 445(Gerrit de Ruyter), 14 aug. 1807, acte van conventie v. scheiding.
- 7) WA, Not Arch Broek, inv 446(Gerrit de Ruyter) 26 sept. 1810. IJf Claasz Smit maakt zijn testament en benoemt als toeziend voogd over eventuele minderjarige erfgenamen en zijn innocente dochter Trijntje: Cornelis Bertoen. 29 jan 1819 een nieuw testament, dan wordt Cornelis Bertoen nogmaals aangewezen, nu samen met Pieter Jacobs Muller, de neef van

huisbaas Dirk Ditmarsch. Als de boedel van Trijntje moet worden geïventariseerd in 1811, dan vraagt IJf of de schilders Adriaan Bertoen en Adriaan Wagemaker er getuige van willen zijn. (zie noot 9)

8) In 1825 verkocht hij huis nr 43 met een hypotheek aan Gerhard Heinric Mohrhaus, die een winkel hield.

9) WA, Not Arch Broek, inv 447 (Gerrit de Ruyter) 10 juli 1811, boedelinventaris Trijntje Smit.

10) Stadsarchief Amsterdam, Not Arch 5075, inv 16226 (J.A.Lette), 12 juli 1796. Tante Antje liet f 8000,- na aan Klaas en Sijmon samen, het vruchtgebruik van f 6000,- aan Trijntje.

Aan IJf Smit liet ze haar land na onder de Banne van Broek.

11) WA, Not Arch Broek, inv 457 (P.Schellinger) 2 april 1828